

Stellen kan beter, en leuker!

Vivian van Alem

'Het schrijfonderwijs op de basisschool kan beter'

Zo concludeert de Inspectie van het Onderwijs naar aanleiding van het onderzoek dat in 2009 is uitgevoerd naar de kwaliteit van het onderwijs in het schrijven van teksten op basisscholen. De meeste scholen hebben een taalmethode die voldoet aan de kerndoelen en plannen voldoende tijd in voor stellen. Toch vindt de Inspectie dat met name het didactisch handelen van de leerkracht en het evalueren van de prestaties verbeterd kan worden. Er wordt veel meer tijd besteed aan ondersteunende vaardigheden als spelling, interpunctie en handschrift, dan aan tijd voor het leren schrijven zelf. En onderwijs in leren schrijven is belangrijk!

Het schrijven van teksten is namelijk een van de meest complexe taalvaardigheden die in het onderwijs aangeleerd worden (Bonset & Hoogeveen, 2007). Dit geldt zeker voor de basisschool, waar de schrijfvaardigheid van kinderen zich ontwikkelt van 'knowledge telling' naar 'knowledge transforming' (Bereitner & Scardamelia, 1987). Jonge, minder ervaren schrijvers schrijven zoals ze praten, zonder daarbij veel rekening te houden met het schrijfdoel en het publiek voor wie de tekst is bedoeld. Ervaren schrijvers kunnen de informatie die ze geven steeds beter aanpassen aan doel en publiek. Deze vaardigheid vergt veel oefening én aanwijzingen over hoe een schrijftaak goed aan te pakken.

Eind maart 2011 vond de AVI 30 conferentie over goed schrijfonderwijs plaats. De deelnemers kregen tips over hoe het stelonderwijs beter en leuker gemaakt kan worden. Schrijfster Lydia Rood gaf deze middag haar visie op goed schrijfonderwijs en concludeerde dat je leert schrijven door vooral veel te lezen. Ook het hebben van plezier in schrijven is volgens haar een belangrijke voorwaarde voor het ontwikkelen van een goede schrijfvaardigheid. Hoe zorg je ervoor dat kinderen schrijfplezier ervaren? Door de stellingen beter, en dus leuker te maken!

Veel leerlingen vinden schrijven moeilijk: het is soms lastig om te bedenken over welk onderwerp je wilt schrijven, hoe je dat goed formuleert, hoe de schrijfwijze van bepaalde woorden is en hoe je het goed kunt verbeteren als de juf niet tevreden is. Vooral het laten herschrijven van eigen teksten wordt niet vaak gedaan, omdat de angst bestaat dat sommige kinderen dan helemaal niet meer te motiveren zijn voor het schrijven van een tekst.

Leren schrijven

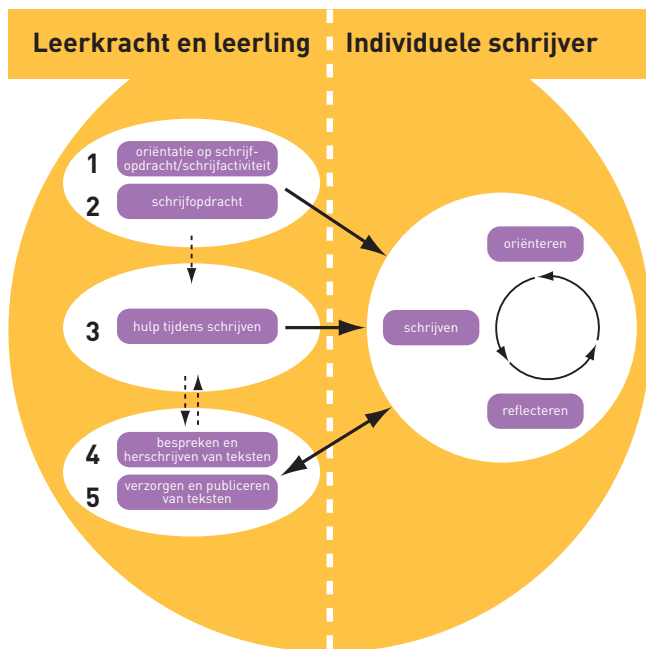
Voorheen kende het stelonderwijs een sterke productgerichtheid. Kinderen kregen vooral gelegenheid om te schrijven: er werd een open schrijfopdracht gegeven, met nauwelijks instructie. Het uiteindelijke resultaat, de tekst, stond centraal. De laatste decennia is er echter meer aandacht voor het schrijfproces en wordt er ook geleerd hoe je een schrijftaak het beste kunt aanpakken. Binnen het schrijfproces onderscheidt men vaak drie fasen:

- *Plannen* (vóór het schrijven bepalen en verkennen van het onderwerp, het schrijfdoel, het publiek);
- Het *schrijven* zelf;
- *Reviseren* (na het schrijven de eigen tekst opnieuw lezen en verbeteren, daarna publiceren).

Het schrijven van teksten is namelijk een van de meest complexe taalvaardigheden.

Het belangrijkste uitgangspunt van dit fasenmodel (zie figuur 1) is dat kinderen leren schrijven door het veel te doen, hun teksten met anderen te bespreken en deze te herschrijven. De tekstbespreking (praten over de geschreven teksten en over het schrijven ervan) vormt daarbij de kern van de instructie. En dat laatste is iets dat niet voor elke leerkracht vanzelfsprekend is. Veel leerkrachten volgen voor hun schrijflessen grotendeels de handleiding van de methode. Uit een analyse van recente taalmethoden blijkt echter dat geen enkele methode perfect is als het gaat om effectief schrijfonderwijs. In veel taalmethoden duurt de stelles te kort om voldoende tijd te kunnen besteden aan de hele schrijfcyclus (plannen, schrijven, reviseren). Soms moeten er binnen één les van 45 minuten over wel drie verschillende onderwerpen geschreven worden! De schrijfopdrachten zijn vaak vrij open en de onderwerpen waarover geschreven moet worden spreken de leerlingen niet altijd aan.

Figuur 1:
Fasenmodel voor effectief schrijfonderwijs (Hoogeveen, 2003)

In de meeste methoden worden er aanwijzingen gegeven om leerlingen hun teksten te laten verbeteren. In de praktijk blijkt echter dat het bespreken en herschrijven van teksten vaak wordt overgeslagen. En dat terwijl het bespreken van je eigen tekst of die van een ander niet alleen leerzaam, maar ook leuk blijkt te zijn!

Stappenplan voor een supertekst!

Leerkrachten en leerlingen van de groepen 6 van BS De Steiger (Stampersgat), BS De Zonneberg (Kruisland), BS De Saffier (Roosendaal), BS Sint Maarten (Halsteren) en OBS Koolhoven (Tilburg) hebben antwoord gegeven op de vraag of het stelonderwijs leuker wordt als er meer aandacht wordt besteed aan het *leren schrijven*.

Figuur 2: Stappenplan voor een supertekst!

Gedurende een aantal weken hebben de leerkrachten van deze scholen hun reguliere stelles aangepast. In plaats van het schrijfonderwerp dat de methode aangaf, werd er voor een onderwerp gekozen dat op dat moment actueel was in de groep. Dit kon een onderwerp zijn uit de actualiteit, iets dat speelde in de groep of een onderwerp uit de zaakvakles. Van belang was dat het onderwerp niet nieuw was voor de kinderen en dat ze er voldoende over konden vertellen. Voorafgaand aan het schrijven werd het onderwerp klassikaal verkend door erover te praten en er een woordweb mee te maken.

Voordat de leerlingen aan de slag gingen, werd hen verteld waar de schrijfopdracht aan moest voldoen. Deze specifieke criteria stonden in de herschrijffase weer centraal.

Na het schrijven van de tekst volgde -meestal in de volgende stelles- het bespreken van een tekst met behulp van het digibord. Samen werd er besproken wat er goed was aan de tekst en welke tips er aan de schrijver gegeven konden worden. Na deze klassikale tekstbespreking, gingen alle leerlingen aan de slag om hun eigen tekst te verbeteren. Dit deden ze met behulp van een 'Stappenplan voor een supertekst!' (zie figuur 2). De leerlingen herlezen hun tekst en beoordeelden deze aan de hand van de vooraf aangegeven inhoudelijke criteria, waarna ze verbeteringen in de tekst konden aanbrengen. Daarna lazen ze hun tekst nog een keer, waarbij ze vooral controleerden op een juiste spelling en juist gebruik van hoofdletters en punten. Het voordeel van dit 'Stappenplan voor een supertekst!' is dat het lesspecifiek gemaakt kan worden. Bij elke schrijfopdracht kan de leerkracht zelf bepalen welke criteria centraal staan. Ook kan er gedifferentieerd worden per leerling: de ene leerling moet vooral letten op een juiste alinea-indeling, terwijl een ander maar vooral moet letten op het juist gebruik van hoofdletters.

Stappenplan voor een supertekst!

Vind ik mijn tekst goed gelukt?

Stap 1:

Ik lees mijn tekst goed door van het begin tot het eind. Is het gelukt om de tekst goed te schrijven?

- a.
- b.
- c.

Stap 2:

Ik verbeter mijn tekst: zo vind ik 'm nog beter!

Kan stellen leuker?

Voorafgaand aan het geven van de aangepaste stellessen is de leerkrachten en leerlingen gevraagd wat ze van hun huidige schrijfonderwijs vinden.

Het geven van een stelles is leuk, zo zegt tweederde van de leerkrachten. Veel leerkrachten zijn redelijk tevreden over de instructie die gegeven moet worden, over het aantal schrijfopdrachten in de methode en over de tijd die beschikbaar is voor het maken van een schrijfopdracht. Er zijn echter binnen de schrijfles vaak weinig mogelijkheden om te differentiëren in het aanbod. Het klassikaal bespreken van een tekst wordt door een derde van de leerkrachten regelmatig gedaan. De meeste leerkrachten maken echter nog weinig werk van het presenteren of publiceren van geschreven teksten.

De meeste leerlingen vinden schrijven leuk. Ruim zestig procent van hen schrijft ook in de thuissituatie wel eens. De schrijfopdrachten uit het taalboek worden door veel leerlingen leuk gevonden, al blijkt het wel uit te maken wát er geschreven moet worden. Het schrijven van een brief of verhaal wordt over het algemeen leuk en makkelijk gevonden. Het schrijven van een gedicht of informatieve tekst vinden veel leerlingen niet leuk. Het moeilijkst vinden zij het schrijven van een gedicht. Veel leerlingen geven aan tijdens het schrijven niet precies te weten waar ze op moeten letten: zij ervaren de schrijfopdracht uit de stelles dus nog vaak als een vrij open opdracht. De meeste leerlingen zeggen het nakijken en verbeteren van de eigen tekst of die van een klasgenootje prima te vinden. Maar vinden ze dat nog steeds na het een aantal weken te hebben gedaan?

Stellen kan leuker!

Na de 6-8 weken waarin een aantal aangepaste stellessen zijn gegeven, zijn alle deelnemende leerkrachten zeer positief over hun schrijfonderwijs. Leerkrachten Karin van Soest en Esther van Greevenbroek van basisschool De Steiger uit Stampersgat: "Wij hebben meegedaan aan het onderzoek omdat we niet helemaal tevreden waren over ons stelonderwijs. Wij gebruiken voor onze stellessen de taalmethode 'Taal in beeld' en vonden dat onze methode te weinig echte schrijfopdrachten aanbiedt. De aangepaste lessen zijn dan ook een hartstikke goed alternatief. Vooral het selecteren van één opdracht per blok en deze goed uitwerken, geeft ons een goed gevoel. Voor de kinderen was het erg motiverend om een eigen onderwerp te mogen kiezen voor de stelopdracht. Samen hebben we gekozen voor het onderwerp 'Oud en Nieuw', iedereen wist hier ook iets over te schrijven. We hebben drie lessen gedaan over het schrijven van één verslagtekst. Iedereen is echter veel effectiever en gemotiveerder bezig geweest dan wanneer we iedere les weer een andere tekst hadden moeten schrijven". Veel leerkrachten geven aan de klassikale tekstbespreking heel zinvol te vinden. Door samen met de leerlingen (of de leerlingen onderling) over de geschreven tekst te praten, leren leerlingen te reflecteren op hun eigen teksten en op de manier waarop ze de schrijfopdracht hebben aangepakt. Hierdoor wordt het herlezen en aanpassen van de eigen tekst makkelijker. Door het klassikaal bespreken van een tekst kosten de lessen wel meer tijd, zodat selecteren in de methode noodzakelijk is.

Heb ik mijn tekst goed geschreven?

Stap 1:

Ik lees mijn nieuwe tekst goed door van begin tot het eind.

Ben ik misschien woorden vergeten?

Stap 2:

Ik kijk of ik alle hoofdletters en punten op de goede plaats heb staan.

Stap 3:

Ik kijk of ik alle woorden goed geschreven heb. Ik let extra goed op woordjes met:

- spellingscategorie a
- spellingscategorie b
- spellingscategorie c

Deze woorden zoek ik op in een woordenboek of ik vraag het aan de juf/meester.

Stap 4:

Zie ik andere woorden die ik moeilijk vind om goed te schrijven? Deze woorden zoek ik ook op in het woordenboek of ik vraag het aan de juf/meester.

Stap 5:

Ik verbeter mijn tekst: zo vind ik het een supertekst!

De meeste leerlingen vinden schrijven leuk.

Veel leerkrachten geven aan dat dit echter geen probleem hoeft te zijn. “De kwaliteit van de teksten is een stuk verbeterd”, aldus de leerkrachten van De Steiger.

Ook de leerlingen zijn positief over de nieuwe schrijflessen. Een grote meerderheid geeft aan deze lessen leuker te vinden dan de reguliere stelles. Dat komt dan vooral door het klassikaal bespreken van een tekst van een klasgenootje middels het digibord. Het nakijken en herschrijven wordt door het ‘Stappenplan voor een supertekst!’ makkelijker en leuker, zo vinden de meeste leerlingen die met een taalmethode werken. Wel blijft het voor veel leerlingen moeilijk om te bepalen hoe je je tekst goed kunt verbeteren. De leerkracht speelt daarbij nog steeds een belangrijke rol. Je leert vooral goed te schrijven door feedback te krijgen op wat goed is, en wat wellicht nog beter kan. Dat het bespreken van je eigen tekst juist het plezier in schrijven verhoogt, heeft dit onderzoek duidelijk aangetoond. Op De Steiger zijn de leerlingen van groep 6 het unaniem eens: “Wij willen altijd deze stelles in plaats van het taalboek!”.

Hoe maak ik mijn stelonderwijs beter en leuker?

Karin en Esther zijn zo enthousiast over de aangepaste schrijflessen, dat ze hun collega’s van basisschool De Steiger graag mee willen nemen in hun vernieuwende aanpak. In overleg met de directeur vindt later dit schooljaar op teamniveau de workshop ‘Nòg beter stellen met Taal in beeld’ plaats, waarin de leerkrachten van groep 4 tot en met 8 leren hoe ze de stellingen van hun taalmethode effectiever en leuker kunnen maken.

Daarbij zal aandacht zijn voor de volgende tips (Klomp, 2009):

In de voorbereiding:

1. Kies voor één betekenisvol schrijfonderwerp
2. Maak de opdracht functioneel
3. Neem de tijd!
4. Kijk naar mogelijkheden om kinderen samen te laten werken

Tijdens de les:

1. Verken het onderwerp met de kinderen
2. Maak duidelijk wat het doel van de tekst is en voor wie de tekst geschreven wordt
3. Geef duidelijke criteria bij de schrijfopdracht (inhoud en verzorging)
4. Laat een schrijfplan maken
5. Laat kinderen hun tekst verwoorden
6. Doe altijd een tekstbespreking!
7. Geef gelegenheid om de tekst te reviseren
8. Doe iets met de tekst

Leerlingen worden betere schrijvers en hebben meer plezier in schrijven als er een paar keer per jaar voldoende tijd wordt uitgetrokken om het hele schrijfproces van plannen, schrijven en reviseren te doorlopen. In tegenstelling tot andere taalvaardigheden als spreken, luisteren en woordenschat, leren kinderen vrijwel uitsluitend op school hoe ze goed kunnen schrijven. Dit vraagt niet alleen om gemotiveerde, maar ook om deskundige leerkrachten die het belang zien van goed schrijfonderwijs. Bent u net als de leerkrachten van basisschool De Steiger enthousiast geworden om aan de slag te gaan met uw stellingen? Wij kunnen u in één middag laten zien welke accenten u in uw taalmethode moet leggen om de stellingen niet alleen beter, maar ook leuker te maken!

Vivian van Alem is adviseur Taal bij Edux Onderwijsadvies.

Literatuur

- Bereiter, C. & M. Scardamalia (1987). *The psychology of written composition*. Hillsdale NJ: Erlbaum.
- Bonset, H. en M. Hoogeveen (2007). *Schrijven in het basisonderwijs. Een inventarisatie van empirisch onderzoek in het perspectief van leerplanontwikkeling*. Enschede: Stichting Leerplanontwikkeling (SLO).
- Inspectie van het Onderwijs (2010). *Het onderwijs in het schrijven van teksten. De kwaliteit van het schrijfonderwijs in het basisonderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Klomp, F. (2009). Pimp de stelles! Naar effectievere lessen in schrijfvaardigheid. In: Brouwer, Tj. (red.). *Taalspecialisten aan het werk*. Enschede: Stichting Leerplanontwikkeling (SLO).